

فرا تحلیل عوامل مؤثر بر طلاق در ایران از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲

کیمیا شجاعی^۱، علی کامکار^۲، فائزه فریدونی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، موسسه آموزش عالی زند شیراز، فارس، ایران (نویسنده مسئول).

۲. هیات علمی موسسه آموزش عالی زند، فارس، ایران.

۳. هیات علمی موسسه آموزش عالی زند، فارس، ایران.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره هفتم، شماره بیست و هشتم، زمستان ۱۴۰۴، صفحات ۴۶-۳۳

چکیده

خانواده‌ی سالم زیربنای سلامت آینده جامعه و نیازمند راه کارهایی برای اصلاحات اجتماعی و فرهنگی است و طلاق یکی از پدیده‌های مهم اجتماعی است که افزایش آن می‌تواند موجب اختلال در نظم و تعادل جامعه و بروز آسیب‌های اجتماعی دیگر شود. این پدیده، همانند سایر مسائل اجتماعی، بسیار پیچیده است و در هر جامعه‌ای بسته به شرایط و تغییرات اجتماعی، برخی عوامل ممکن است از اهمیت بیشتری برخوردار باشند. هدف اصلی و روش انجام این پژوهش از نوع فراتحلیل است. جامعه آماری تحقیق حاضر مقالات علمی- پژوهشی مرتبط با طلاق و عوامل مؤثر بر طلاق، مقالات چاپ‌شده در مجلات علمی- پژوهشی و پایان‌نامه‌های مرتبط از پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در ایران است. این فراتحلیل به منظور جمع‌بندی مطالعات داخلی و خارجی بر روی عوامل مرتبط با طلاق انجام شده است. در این پژوهش، ۲۷ مطالعه که با معیارهای مدنظر مطابقت داشتند، انتخاب و سپس به فراتحلیل کیفی و طبقه‌بندی این عوامل مؤثر پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل مؤثر بر طلاق در بعد فردی، مشکلات جنسی، روانی، رفتاری، هیجانی، ادراکی، ارتباطی و ویژگی‌های شخصیتی مطرح هستند؛ در بعد خانوادگی، مسائلی از جمله سبک فرزندپروری، سبک دلبستگی، خانواده‌های ناتنی، ضعف در عملکرد خانواده، محدودیت‌های دوران نامزدی، سابقه بیماری یا طلاق در خانواده و الگوهای ارتباطی منفی وجود دارد. همچنین در بعد اجتماعی، به مشکلات فرهنگی، اقتصادی، عوامل محیطی، شبکه‌های اجتماعی، ویژگی‌های نسلی، مشکلات جمعیتی و سایر عوامل اجتماعی اشاره شده است.

واژگان کلیدی: طلاق، عوامل مؤثر بر طلاق، فراتحلیل.

مقدمه

خانواده اصلی ترین عامل انتقال فرهنگ و رکن اساسی هر جامعه است که در موقعیت های متعدد، تحت تأثیر و تأثر جامعه قرار می گیرد (اسمعیلی، طاهری چمعالی، قاسمی نیائی و حقانی ز میدانی، ۱۴۰۱) و خانواده به عنوان نهادی حیاتی، تأمین کننده صمیمیت و سلامت افراد در مراحل مختلف زندگی بوده که به واسطه آن، هویت اصلی اعضا شکل گرفته و تعاملات آن ها در سطوح اجتماعی تعریف می شود (گارانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). در واقع، خانواده علاوه بر تأمین نمودن نیازهای عاطفی و روان شناختی اعضا، زمینه های ورود به جامعه را نیز بر آورده می سازد (کازینات^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). به بیانی دیگر، خانواده به عنوان بستری برای رشد و پرورش فرزندان، یادگیری و انتقال فرهنگ (عزیزی، ۱۴۰۰) و ترقی، تعالی، پیشرفت و یا انحطاط، تنزل و سقوط هر جامعه ای به وضع و شرایط خانواده های تشکیل آن جامعه و اجتماع وابسته است (ابراهیمی و نجفی پور، ۱۴۰۰)؛ بنابراین خانواده جایگاهی برای تکمیل شخصیت و تحقق هویت فرد برای ورود به جامعه است (مختاری، میر فردی و محمودی، ۱۳۹۲) و طلاق، یکی از پدیده هایی است که کانون خانواده را متحمل آسیب زیادی نموده (پارکر، دورانت، هیل و هسلتون^۳، ۲۰۲۲) و سلامت روان اعضا را به خطر می اندازد. در واقع، هنگامی که کارکردهای خانواده از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب می بیند، اعضای آن به تدریج احساس رضایت مندی خود را از دست می دهند. این روند در ابتدا موجب گسستگی روانی و سپس گسستگی اجتماعی و در نهایت، واقعه حقوقی طلاق رخ می دهد (شکریگی، احمدی و ابراهیمی منش، ۱۳۹۵)؛ بنابراین رابطه طلاق با نهاد خانواده، دوسویه است زیرا از یک سو خانواده را به رکود و از هم گسستگی کشانده و از سوی دیگر، پدیده ای تلقی می شود که ریشه در ساختار درونی خانواده و عوامل مؤثر بیرونی دارد (تاج بخش، ۱۴۰۰).

طبق تعریف سازمان ملل متحد^۴ (۲۰۱۹) طلاق به معنای انحلال قانونی و نهایی ازدواج، یعنی جدایی زن و شوهر است که به طرفین حق ازدواج مجدد بر اساس قوانین مدنی، مذهبی و یا موارد دیگر را طبق مقررات هر کشور، به طرفین می دهد. در دایره المعارف بریتانیکا (۲۰۲۴)، طلاق پایان رسمی یک ازدواج که می تواند هر گونه جدایی را شامل شود و به عنوان یک فرآیند قانونی و به معنای به فسخ نکاح بکار می رود؛ تعریف شده است. طبق تعریف اتوباه^۵ (۲۰۲۴) طلاق حکمی است که به ازدواج قانونی دو نفر به شرطی که آن ها دلایلی برای درخواست جدایی به دادگاه ارائه کنند و تأیید شود؛ طبق قوانین، دادگاه زوجین را دوباره مجرد اعلام می نماید و ازدواج باطل می گردد. طلاق نه تنها موجب گسیختگی پیوند اجتماعی می شود؛ بلکه سبب از هم پاشیدگی و آسیب دیدگی زوجین و رابطه والد_فرزندی نیز می شود (تاج بخش، ۱۴۰۰). همچنین می توان طلاق را به عنوان بدعتی اجتماعی که در مواجهه با شکست در ازدواج بکار برده می شود، تعریف نمود که طرفین را دچار درگیری عاطفی و رنج بسیار می کند (عابدینی، ۱۳۹۷). به نظر کرستن^۶ (۱۹۹۰)، فرایند طلاق را می توان در ۳ مرحله تقسیم نمود؛ در مرحله اول، احساس خشم و آزردهی ایجاد

¹ Gurung

² Cassinat

³ Parker, Durante, Hill, Haselton

⁴ United nations

⁵ Otubah

⁶ Kersten

می‌شود یعنی افکار یکی بر صفات منفی دیگری متمرکز می‌شود زیرا رفتاری نیست که قبل از ازدواج مورد انتظار بوده است. در مرحله دوم، احساس خشم و آزرده‌گی افزایش می‌یابد و سر زدن رفتارهای منفی از طرفین به تدریج عادی شده و منجر به بروز بی-تفاوتی می‌شود. در مرحله سوم، احساس درماندگی و بی‌تفاوتی افزایش می‌یابد و برعکس، احساس اعتماد، احترام و امید کاهش پیدا می‌کند که عمده‌ی افکار زوجین در این مرحله، خاتمه دادن به زندگی مشترک و چگونگی روند طلاق است و نکته جالب توجه این است که حتی پس از طلاق نیز، طرفین به بازگویی صفات منفی همسر ادامه می‌دهند تا خود را بیشتر به درستی تصمیمشان متقاعد کنند (رضازاده، بهرامی احسان، فاضل و فلاح، ۱۳۹۷).

به‌طور کلی، طلاق پیامدهای مخرب بسیاری دارد که از جمله مهم‌ترین آن می‌توان به نگرانی، افسردگی روانی، ناکامی، فرار از خانه، اعتیاد، ناراحتی و خودکشی اشاره نمود (هاشم زهی، ۱۳۹۰). البته اگر فرایند طلاق به درستی طی شود، امیدی برای بدیل شدن به فرد آرمانی خود و شروع دوباره و ساخت زندگی بهتر، امید می‌بخشد (افروز، ۲۰۱۹). به‌طور کلی، پیامدها و آثار طلاق می‌تواند، عشق را به نفرت، یگانگی را به بیگانگی، اعتماد را به بی‌اعتمادی و محبت و حمایت را به خشم و انتقام تبدیل نموده (نیازی، عسگری کویری، الماسی بیدگلی، نوروزی و نورانی، ۱۳۹۶) و رفتارهای پرخطری مثل اعتیاد، بزهکاری، عدم تعادل شخصیتی و افسردگی، مشکلات آموزشی و تربیتی، خودکشی و نظایر آن را افزایش دهد (کلاتری، جواهری و روشن فکر، ۱۳۹۰)؛ بنابراین تجربه طلاق به‌عنوان یک تهدید مهم برای نیازهای اساسی انسان، موجب کاهش ناسازگاری در افراد می‌شود (گاردنر، ملانی، زیمر، الن و اسکینر، ۲۰۲۱). فرونی و کاشیان (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیلی بر مؤلفه‌های اقتصادی مؤثر بر میزان ازدواج و طلاق با تأکید بر مشارکت اقتصادی زنان» عوامل فقر، بیکاری، مشکلات اقتصادی و نبود مسکن را بیان می‌کنند. صفری و گلنوازی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «مقایسه علل طلاق از دیدگاه مردان و زنان متقاضی طلاق توافقی در شهر دزفول» نشان دادند که شایع‌ترین دلایل طلاق به ترتیب در مردان نارضایتی جنسی، بی‌توجهی به همسر و دخالت دیگران و شایع‌ترین دلایل طلاق در بین زنان ضرب و شتم، نارضایتی جنسی و بیکاری و فقر بوده است. نتایج پژوهش نشانگر نبود تفاهم و شناخت متقابل بین زوجین و وجود نیاز مبرم به مشاور و آموزش‌های لازم قبل از ازدواج و پیش از طلاق است. قاضی زاده (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل کمی بررسی عوامل مؤثر بر طلاق طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۳» عوامل مؤثر بر طلاق را شامل فشار مالی، میزان رضایت از تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، دخالت دیگران، عدم برآورده شدن انتظارات، میزان دین‌داری، میزان رضایت جنسی و طول زندگی مشترک بیان کرده است. مرشدی و موسوی‌زاده (۱۴۰۰)، پژوهشی را با عنوان «طلاق و پیامدهای اجتماعی آن برای مردان» انجام دادند و در آن اشاره کرده‌اند بعضی از زمینه‌های اجتماعی که در ایجاد طلاق مؤثر است، در سطح کلان و بعضی در سطح متوسط و تعدادی نیز در سطح خرد عمل می‌کنند، به عبارت دیگر با تأکید بر آثار و نتایج طلاق، به‌غیر از به‌هم‌ریختگی خانواده و آسیب‌های اجتماعی برای مردان، اطرافیان آن‌ها نیز دچار آسیب می‌شوند. ابراهیمی و نجفی پور تابستان (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «شیوع پدیده طلاق شناختی در بین زوجین متقاضی طلاق: مطالعه مروری»، نوع تفکر زوجین، نگرش تخریب‌یکدیگر، ذهن خوانی، ادراک وابسته، عدم بلوغ شناختی و دخالت خانواده‌ها را به‌عنوان عوامل مؤثر بر طلاق مطرح می‌کنند. حسنی، هدایتی و محمدزاده (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل مطالعات انجام‌شده درباره نگرش به طلاق در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۹۴» با

فرا تحلیل کیفی چهارده اثر پژوهشی در زمینه نگرش به طلاق طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۴ علاوه بر استخراج عوامل مؤثر در نگرش مثبت و منفی به طلاق، دریافتند نگرش مثبت به طلاق روندی نسبتاً فزاینده و رو به رشد را نشان می‌دهد. زارعان (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل عوامل مؤثر بر طلاق (مروری بر مطالعات ثبت شده در دهه اخیر) با فرا تحلیل کمی چهارده مقاله در بازه زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۴، عوامل مؤثر بر طلاق را در قالب چهار گروه عوامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی دسته‌بندی کرده و عوامل فرهنگی و اجتماعی را در بروز طلاق مؤثرتر از عوامل سیاسی و اقتصادی دانسته است. از این رو، پژوهش حاضر در راستای پاسخگویی به این پرسش اساسی است که عوامل مؤثر بر طلاق در ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ با روش فرا تحلیل کدام‌اند؟

روش پژوهش

هدف پژوهش حاضر، ترکیب و انباشت نتایج و یافته‌های علمی و کاربردی مطالعات انجام شده درباره طلاق در ایران طی دو دهه اخیر (۱۴۰۲-۱۳۹۰) و در نهایت ارائه راهکارهایی مناسب برای کاهش طلاق و پیامدهای منفی آن بوده است. اصطلاح فرا تحلیل را برای اولین بار جن وی گلس^۱ (۱۹۷۶) در انجمن پژوهش‌های آموزشی سانفرانسیسکو مطرح کرد (خنifer و مسلمی، ۱۳۹۶) و اصطلاح فرا تحلیل کیفی را نخستین بار استرن و هریس^۲ (۱۹۸۵)، به معنای ارائه تصویری جامع و تفسیری از داده‌ها و پژوهش‌هایی که به بررسی موضوع خاصی پرداخته‌اند، بکار بردند (تیمولاک^۳، ۲۰۰۹؛ گوین^۴، ۲۰۰۸). جامعه آماری پژوهش حاضر، همه پژوهش‌های انجام شده در حوزه عوامل مؤثر بر طلاق طی سال‌های (۱۴۰۲-۱۳۹۰) در ایران است. ابتدا با جست-وجو در وبسایت پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (irandoc)، بانک اطلاعات نشریات کشور magiran، پایگاه مجلات تخصصی نور noormags، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی sid و پورتال جامع علوم انسانی، مقالات علمی-پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی در زمینه عوامل مؤثر بر طلاق در بازه زمانی مورد نظر استخراج شد.

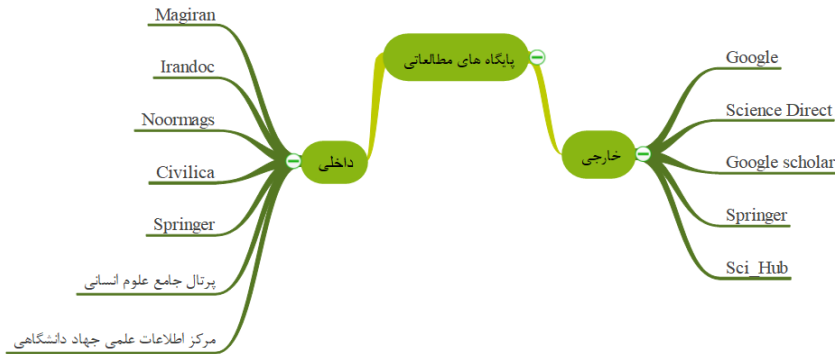
بر اساس نتایج جست‌وجوی اولیه و بررسی چکیده تحقیقات و مشخص شدن ارتباط و تناسب مقالات با موضوع، تعداد ۲۷ مقاله که به بررسی موضوع عوامل مؤثر بر طلاق در استان‌های مختلف ایران پرداخته‌اند برای انجام فرا تحلیل و استخراج اطلاعات انتخاب گردیدند. در مرحله بعد، اطلاعات هر اثر در قالب یک جدول شامل عنوان پژوهش، نام نویسندگان، سال و محل انتشار، روش، میدان مطالعه و عوامل مؤثر مطرح شده، استخراج شد. در نهایت، با تجمیع جدول‌ها و دسته‌بندی اطلاعات، یافته‌ها به صورت توصیفی و تحلیلی بیان شد. روش نمونه‌گیری این تحقیق، نمونه‌گیری از نوع هدفمند یا قضاوتی است. در این روش، انتخاب آگاهانه افراد یا عناصر مشخص صورت می‌گیرد. این نمونه‌گیری معمولاً در پژوهش‌های اکتشافی استفاده می‌شود که می‌توان چارچوبی از متغیرها را بر اساس دانش عملی یا شواهد پژوهش‌ها در نظر گرفت (جلالی، ۱۳۹۱). در واقع در این روش، نمونه‌هایی که دارای ویژگی یا عنوان مورد نظر پژوهش هستند، توسط پژوهشگر دست‌چین می‌شود.

¹ Gen.V Glass

² Stern & Harris

³ Timulak

⁴ Given

نمودار ۱. پایگاه های اطلاعاتی

یافته ها

در پاسخ به سؤال اول که بر اساس پژوهش های مرور شده، مهم ترین عوامل مؤثر بر طلاق در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در کشور ایران کدام اند، می توان جدول زیر را به عنوان فرا تحلیل عوامل مؤثر بر طلاق در ایران، ترسیم نمود.

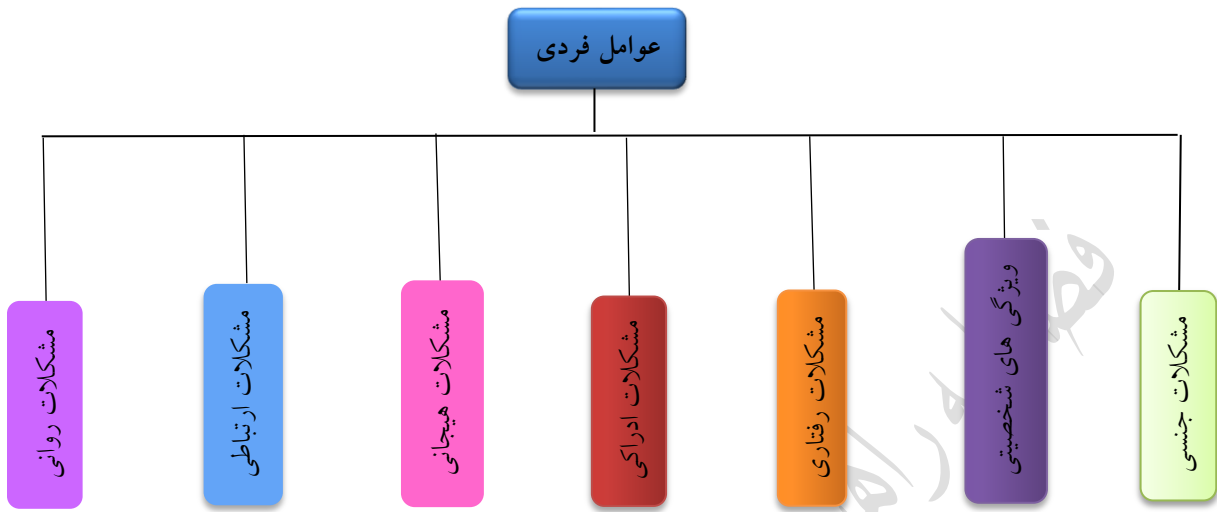
ردیف	نام پژوهشگر	سال	عنوان	منبع انتشار	کشور	روش شناسی مطالعه	نتایج و یافته ها
۱	قزوینی، مصطفی؛ کاشیان، عبدالحمید	۱۴۰۲	تحلیلی بر مؤلفه های اقتصادی مؤثر بر میزان ازدواج و طلاق با تأکید بر مشارکت اقتصادی زنان	پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده	ایران	خودرگرسیون با وقفه های توزیحی (ARDL)	عوامل اقتصادی (مشکلات مالی، فقر، بیکاری، نبود مسکن)
۲	ستوده، نعمت؛ قربانی، راهب؛ دارینی، علی؛ سوری، زینب	۱۴۰۱	بررسی عوامل مؤثر بر طلاق در مقاضیان طلاق شهرستان سمنان	کوشن، جلد ۱۴، شماره ۳	ایران	مطالعه مقطعی با پرسشنامه دو قسمتی	خشونت عاطفی-جنسی، مشکلات فرهنگی-اجتماعی، مشکلات روان-جنسی، مشکلات اقتصادی، عدم بلوغ عاطفی و فکری، انتظارات، بی بند و باری، تقاضم و تبادل احساسات
۳	دماری، بهزاد؛ سعودی فرید، حبیب الله؛ حاجبی، احمد؛ درخشان نیا، فریبا؛ احسانی چیمه، الهام	۱۴۰۱	روند شاخص ها، عوامل مؤثر و مداخلات طلاق در ایران	مجله روانپزشکی و روانشناسی بالایی ایران	ایران	مطالعه کیفی (روش گلوله برفی)	ضعف مهارت و سواد همسر داری، تغییر شیوه های همسرگزینی، هویت، بیکاری، اعتیاد، نقش فضای مجازی، تفاوت های فردی و فرهنگی، مشکلات شدید شخصیتی و روانی، عدم بلوغ عاطفی و فکری، سن ازدواج و اختلاف سنی زوجین، خشونت خانوادگی و مشکلات اقتصادی
۴	قاضی زاده، هادی	۱۴۰۰	فرا تحلیل کمی بررسی عوامل مؤثر بر طلاق طی سالهای ۱۳۹۹ تا ۱۳۹۳	فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه	ایران	فرا تحلیل	عوامل اقتصادی (وضعیت اشتغال، اختلاف طبقاتی، تأثیر اقتصاد، فشار مالی، میزان درآمد، مدیریت مالی، افزایش فقر، میزان رضایت از تصمیم گیری های اقتصادی)، عوامل اجتماعی (دخالت دیگران، طلاق اقوام همسر، عدم برآورده شدن انتظارات، محرومیت نسبی، تعداد فرزندان، تصور مثبت از طلاق)، عوامل فرهنگی (تفاوت عقاید، میزان دین داری، تأثیر ارزش ها، ازدواج اجباری، اختلافات فرهنگی)، عوامل فردی (سطح انرژی عاطفی، شناخت قتل از ازدواج، میزان وفاداری، تأثیر مراد به با خوشنودان، میزان تفاوت تحصیلات، میزان تحصیلات، میزان رضایت جنسی، میزان رضایت از زندگی، پوشش ناآراسته، رعایت بهداشت فردی، طول زندگی مشترک، سن ازدواج، پژوهشگری همسر، ازدواج مجدد، فردگرایی، سبک اداره زندگی، خشونت همسر، اعتیاد و الکلیم، اعتیاد ارتباط برای حل مسائل)
۵	پویافر، محمدرضا؛ تاج بخش، غلامرضا	۱۴۰۰	تبیین جامعه شناختی طلاق با فرا تحلیل پژوهش های انجام شده	نشریه علمی فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده سال شانزدهم، شماره ۵۶	ایران	فرا تحلیل	تفاوت فرهنگی با مذهبی، میزان تحصیلات، دیداری، وجود (تعداد) فرزندان، مشکلات اقتصادی
۶	معرفی، بنفشه؛ رحیمی، محمده؛ فتحی، لیلا؛ افراسیابی، فاطمه	۱۴۰۰	بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش به طلاق عاطفی (مورد مطالعه: زوجین مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر تهران)	فصلنامه زن و جامعه شماره ۵۶	ایران	توصیفی-پیمایشی	سبک زندگی مدرن، شبکه های اجتماعی، تعارضات زناشویی زوجین، احساس محرومیت نسبی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، تعصب، تجسم یافته و نهادینه شده
۷	یگی، میلاد؛ حسینی، حاتم	۱۴۰۰	تفاوت های نسلی در نگرش نسبت به طلاق در ایران: کاربرد الگوی چندسطحی	پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، سال دهم	ایران	تصادفی، خوشه ای	ویژگی های فردی (سن، جنس، وضع زناشویی، وضع سواد و تحصیلات)، ویژگی های نسل (ارزش های خانوادگی، تحصیلات دانشگاهی، نداشتن پایبندی مذهبی، ارزش های سکولار، برابری جنسیتی در شغل، برابری جنسیتی در سیاست، برابری جنسیتی در تحصیلات)
۸	نیازی، محسن؛ میری، سمیه؛ افرا، هادی	۱۳۹۹	فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون مؤثر بر طلاق عاطفی در جامعه ی ایران	نشریه تغییرات اجتماعی	ایران	فرا تحلیل	میزان دینداری زوجین، میزان دخالت خانواده ها، ساختار قدرت در خانواده
۹	فتحی، ابراهیم؛ مولایی، صادق؛ لطیفی، میثم	۱۳۹۹	فرا تحلیل علل جامعه شناختی گرایش به طلاق در ایران در بازه زمانی سال های (۱۳۹۶-۱۳۸۶)	نشریه پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده	ایران	فرا تحلیل	عوامل فردی (اعتیاد، ضعف مالی، اعتقادی، ضعف مسئولیت پذیری، خشونت و بد اخلاقی، بیماری های روحی و جسمی، تغییر نگاه به

۱۰	اسکافی نونانی، مریم؛ گرگیجه، فریده؛ حجتی شرق، علی	۱۳۹۹	بررسی سبب‌های تکیه بر کسی و کیفی در مورد عوامل طلاق	مجله تحقیقات و سلامت	ایران	فرا تحلیل	طلاق، بی‌سوادی و تحصیلات کم، بی‌پندوباری، موفق نبودن یا دست یافتن به اهداف، نداشتن بلوغ فکری تربیتی، مردسالاری یا سبک زندگی سنتی، میزان زندگی مشترک کم، اختلافات جنسی، نازایی، تعداد فرزندان کم، ازدواج مجدد
۱۱	مطهری، معصومه؛ بهرامی، ناطقه؛ گودرزی، کورش؛ صادقی، مسعود	۱۳۹۸	مطالعه کیفی علل طلاق توافقی به روش تحلیل مضمون؛ یک مطالعه پدیدارشناسی	فصلنامه پژوهش‌های تربیتی روان‌شناختی	ایران	تحلیل کیفی	عوامل درونی: عدم آمادگی برای ازدواج (ازدواج اجباری) نداشتن مهارت‌های زندگی، وابستگی به خانواده اصلی، تفاوت‌های بنیادین، عدم تعهد، طولانی شدن عقد، عدم رشدیافتگی زوجین، احساس هم کفو نبودن، عدم انجام تحقیقات کافی، مدل‌های اشتباه، سلامت روان (دروغ‌گویی، بدبینی، شخصیت ضداجتماعی، انتقام و لجبازی، اختلافات روان‌شناختی، کنترل غلبه، بداخلاقی و دعوا، ضریب هوشی پایین، حساسیت، مشکلات اخلاقی، عدم مهر و محبت، عدم همراهی من، خیانت زوجین به یکدیگر، روابط زناشویی نامطلوب (جدايي و طلاق عاطفی، مشکلات جنسی زوجین، تعدد زوجین، کنک‌کاری، دخالت فرزندان، تمرکز زیاد روی شغل) عوامل بیرونی: آسیب‌های اجتماعی (زندان، شبکه‌های اجتماعی، رهاکردن دوستان دوره مجردی، فضای مجازی، الگو گیری از زنان مطلقه توافقی، فامیل، نیازوری، بیماری صعب‌العلاج، پنهان کردن ازدواج قلبی، پایبند نبودن به رسم و رسوم، عدم اعتقاد به مبانی و تربیت دینی، دلقه‌های مانی، هزینه بالای درمان بیماری، اعتیاد)
۱۲	اسدی، رویانه اسماعیلی، رهاگروس، سعیده	۱۳۹۸	فرا تحلیل بر تحقیقات انجام شده در زمینه علل شخصیتی و ارتباطی طلاق	فصلنامه اندازگویی تربیتی	ایران	فرا تحلیل کمی	عوامل شخصیتی (سن زوجین، خشونت، تعداد فرزندان، تفاوت سنی، وفاداری، جنسیت، بیماری جسمی، سوگند، مدت زناشویی، نازایی، محل تولد زوجین، زمان طلاق، میزان دستیابی به اهداف، عدم احساس مسئولیت، زندانی بودن، عدم بلوغ فکری و عاطفی، انجام کارهای خلاف)، عوامل ارتباطی (رضایت جنسی و عاطفی، برآورده نشدن انتظارات، عدم تعهد، ازدواج تحمیلی، مدت آشنایی قبل از ازدواج، ارتباط زوجین، روابط نامشروع، اعمال قدرت به اعضا، چگونگی رابطه با دوستان، شیوه همسرگزینی، توقعات نچند، ازدواج موقت و مجدد، نظم درون خانواده، سابقه طلاق میان آشنایان زوجین، مشکلات جنسی، فرزندآوری، عدم تمکین، عدم توجه و عشق)
۱۳	روشنی، شهره؛ تافته، مریم؛ خسروی، زهره	۱۳۹۸	فرا تحلیل پژوهش‌های طلاق در ایران در دو دهه اخیر (۱۳۷۷-۱۳۹۷) و ارائه راهکارهای کاهش طلاق و پیامدهای منفی آن برای زنان و فرزندان	نشریه زن در توسعه و سیاست	ایران	فرا تحلیل	همسرگزینی نادرست (ازدواج ناگهانه، نداشتن بلوغ لازم برای ازدواج، عدم برخورداری از سلامت روانی، شخصیتی و اخلاقی نازل پایه‌های ایمان، عدم واقع‌گرایی در معرفی خود و شناخت همسر، عدم تناسب فردی و خانوادگی همسران در زمینه‌های مختلف)، نقص دانش و مهارت همسران (انتظارات و توقعات غیرمنطقی همسران از هم، ضعف همسران در مهارت‌های رفتاری و شخصیتی، نداشتن شناخت کافی از یکدیگر، عدم تفاهم و درک متقابل، ناتوانی در حل اختلافات، ناراضی‌های جنسی و عاطفی همسران، برآورده نشدن نیازها و انتظارات)، عملکرد نامطلوب همسران (عدم مسئولیت‌پذیری و انجام‌دادن وظایف نقش همسری، تعارض نقش و تقسیم کار نامناسب، برآورده نشدن نیازها و انتظارات، چشم‌پوشی و مصرف‌گرایی، استفاده نادرست از فضای مجازی، خشونت و سوء رفتار معاشرت‌های غیراخلاقی و ناپسند، اعتیاد به مواد مخدر، مصرف مشروبات الکلی، خیانت زن و مرد)، شرایط نامطلوب اقتصادی (جانش تأمین هزینه‌های خانواده به دلیل تورم، عدم امنیت شغلی، بیکار شدن مرد، عدم توانایی تأمین مسکن مناسب) الگوهای ارتباطی، سبک‌های فرزندآوری
۱۴	فیروز جابیان، علی‌اصغر؛ صادقی، سها؛ چانه‌سجادی لرنانی، سعیده؛ لطفی، طاهره	۱۳۹۷	فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه طلاق در ایران	فرا تحلیل	ایران	مطالعات زن و خانواده پژوهشگاه زنان دانشگاه الزهرا	اجتماعی و فرهنگی (مداخله اقوام و اطرافیان، اعتیاد و الکلیسم، تفاوت ارزش‌ها و عدم تفاهم، نبود فرهنگ گفت‌وگو بین خانواده‌ها و مشکلات ارتباطی، ازدواج تحمیلی و سنت‌های غلط، تصور مثبت از پیامدهای طلاق، ناهمسانی زوجین، کمبود مهارت‌های زندگی، برآورده نشدن انتظارات همسری، توقعات ناهنجاری زوجین، تضاد ارزشی بر اثر وسایل ارتباط جمعی جدید، چون ماهواره، نقش خانواده در امر جامعه‌پذیر کردن و انتقال درست ارزش‌ها، تفاوت تربیتی، زمینه‌های قومی)، عوامل اقتصادی (بیکاری و مشکل امرار معاش، وضع مالی والدین به عنوان حامیان طلاق)، عوامل فردی و روانی (عدم مسئولیت‌پذیری، میزان آشنایی با یکدیگر، فساد اخلاقی، روابط جنسی خارج از خانه، تفاوت ویژگی شخصیتی، عدم صداقت و عدم مشورت در امور زندگی، سابقه دوستی و ارتباط قبل از ازدواج، داشتن زن دیگر، خشونت همسر، بیماری جنسی یا روانی همسر، اختلاف تحصیلی زوجین، اختلاف سن)
۱۵	نیازی، محسن؛ حسگری کویری، اسما؛ الماسی بیدگل، احسان؛ نوروزی، میلاده نورانی، الناز	۱۳۹۷	فرا تحلیل مطالعات و تحقیقات پیرامون عوامل مرتبط با طلاق در ایران برای دوره ۱۳۹۶-۱۳۸۶	مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان	ایران	فرا تحلیل	عوامل فردی (مشکلات ارتباطی جنسی، اعتیاد، بیماری روحی و جسمی، ضرب و شتم، اختلاف سنی، نداشتن رضایت از زندگی، زندانی بودن همسر، نداشتن همسان همسری، اختلافات خانوادگی، اختلافات بین زوجین، نداشتن علاقه)، عوامل اقتصادی (مشکلات اقتصادی و فقر، وضعیت شغلی، میزان درآمد، اشتغال همسر)، عوامل فرهنگی (تفاوت‌های فرهنگی، تعارضات اخلاقی، تفاوت تحصیلی)

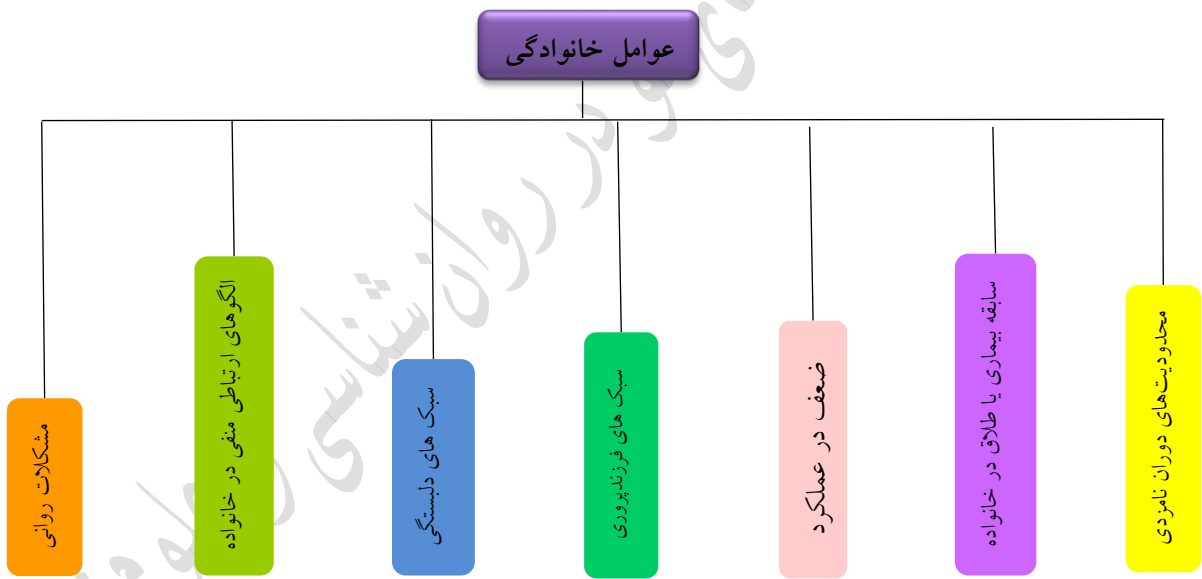
۱۶	زارغان، منصوره سدیدپور، سمانه سادات	۱۳۹۶	فرا تحلیل تحقیقات مربوط به طلاق زویراوی عوامل فردی و اجتماعی	بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره هفتم، شماره ۲	ایران	فرا تحلیل	عدم توافق اخلاقی، تفاوت عقاید، میزان دینداری، تفاوت محل سکونت، عوامل اجتماعی (دخالت دیگران، ازدواج مجدد، نبود مسئولیت پذیری، سوءظن، برآورده نشدن انتظارات، نظم و قدرت در خانواده، نداشتن شناخت قبل از ازدواج، ازدواج تحمیلی، سرمایه اجتماعی).
۱۷	تیازی، محسن؛ سنگری کورپی، اسماه العالی، احسان نوروزی، مهلا، نورانی، التاز	۱۳۹۶	فرا تحلیل مطالعات و تحقیقات درباره عوامل مرتبط با طلاق در ایران برای دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۶	مطالعات اجتماعی، روان شناختی زنان	ایران	فرا تحلیل	سابقه آشنایی با همسر، برآورده نشدن انتظارات همسران از یکدیگر، میزان دخالت دیگران در زندگی زوجین، میزان تصور مثبت از پیامدهای طلاق، میزان تفاوت عقاید زوجین، نوع وسیله مورد استفاده ارتباط جمعی، بلوغ فکری و عاطفی زوجین، میزان ناهماهنگی اجتماعی، میزان پایداری دینی، میزان از هم گسیختگی خانواده، پانگه اقتصادی، سطح تحصیلات، عوامل جمعیتی، زمان وقوع طلاق، میزان آگاهی از حقوق مدنی در خانواده، شیوه همسر گرایی، تعداد فرزندان، سوء رفتار جنسی یا روانی، احساس وفاداری همسر، رضایت جنسی و عاطفی از همسر، محل تولد
۱۸	زارغان، منصوره	۱۳۹۵	فرا تحلیل عوامل مؤثر بر طلاق (مروری بر مطالعات ثبت شده در دهه اخیر)	نشریه پژوهش های مشاوره روان شناختی زنان	ایران	فرا تحلیل کمی	عوامل فردی (مشکلات ارتباطی جنسی، اعتیاد، بیماری روحی و جسمی، ضرب و شتم، اختلاف سنی، نداشتن رضایت از زندگی، زندانی بودن همسر، نداشتن همسان همسری، اختلافات خانوادگی، اختلافات بین زوجین، نداشتن علاقه)، عوامل اقتصادی (مشکلات اقتصادی و فقر، وضعیت شغلی، میزان درآمد، اشتغال همسر)، عوامل فرهنگی (تفاوت های فرهنگی، انحراف اخلاقی، تفاوت تحصیلی، عدم توافق اخلاقی، تفاوت عقاید، میزان دینداری، تفاوت محل سکونت)، عوامل اجتماعی (دخالت دیگران، ازدواج مجدد، نبود مسئولیت پذیری، سوءظن، برآورده نشدن انتظارات، نظم و قدرت در خانواده، نداشتن شناخت قبل از ازدواج، ازدواج تحمیلی، سرمایه اجتماعی)
۱۹	استدیار، صدیقه، عابدی، علیرضا	۱۳۹۵	عوامل طلاق در جامعه کنونی ایران	سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در علوم انسانی	ایران	توصیفی-تحلیلی	دخالت اطرافیان در زندگی زوج ها، میزان کیفیت روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی، پانگه اجتماعی، سرمایه اجتماعی، زمان، تفاوت منزلت اجتماعی، میزان جامعه پذیری، ناهماهنگی اجتماعی
۲۰	شاهرامدی، سمیه	۱۳۹۵	پیش بینی طلاق بر اساس صفات شخصیتی، اختلافات روانی و ویژگی های جمعیت شناختی	فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده	ایران	نوعه ای-تصادفی	عوامل دینی، فقر، اعتیاد، ناسازگاری و اختلاف زوجین، اختلاف زوجین در مذهب، عوامل جسمانی، فریبکاری، عوامل اخلاقی، عوامل فرهنگی، عقیم بودن یکی از زوجین، اشتغال زن، عوامل روان شناختی، عوامل اقتصادی، عدم توجه به همسر، عدم پرداخت نفقه زن، بیگاری
۲۱	عابدی نیا، نسیم؛ بولهری، جعفر؛ قلی زاده، محمدمهدی	۱۳۹۴	مقایسه عوامل زمینه ساز تقاضای طلاق بر حسب جنسیت	مطالعات روان شناختی دوره یازدهم	ایران	توصیفی-مقطعی	اعتیاد (اعتیاد به مواد مخدر، اعتیاد به الکل (عوامل اقتصادی (عدم تأمین نیازهای رفاهی، مشکلات اقتصادی، عدم پرداخت نفقه، مشکلات شغلی شوهر (خشونت (خشونت روانی، بدرفتاری، خشونت فیزیکی، شکستن اشیا (عوامل روانی (عدم تقاضای سازش، عدم تأمین نیازهای روانی، بداخلاقی، مشکلات شخصیتی، مشکلات روانی، خساست، عدم تمکین، مشکلات با فرزندان، عدم احساس مسئولیت، تعصب (ازدواج مجدد (ازدواج موقت صیغه، ازدواج دوم (عوامل فرهنگی-اجتماعی (مداخلت خانوادگی، تفاوت فرهنگی، اختلاف تحصیلی، تفاوت اجتماعی، اختلاف سنی، شافل بودن زن، نوع ازدواج (عوامل جسمی (تلوراوی، بیماری جسمانی (عوامل جنسی (تعمت و افترا، مشکلات جنسی، عدم تأمین نیازهای جنسی، بی بندوباری روابط نامشروع، خیانت و زنا (مشخصات خانوادگی و دموگرافیک (تحصیلات، شغل، درآمد، میزان حمایت خانوادگی، منطقه سکونت، تعداد فرزندان، طول مدت ازدواج)
۲۲	قلی زاده، آرزو؛ بانگی پور فرد، امیرحسین؛ موعودی نیا، زهرا	۱۳۹۴	مطالعه کیفی تجارب مردان و زنان طلاق گرفته از عوامل فرهنگی زمینه ساز طلاق	مجله جامعه شناسی کاربردی	ایران	توصیفی-تحلیلی (پدیدارشناسی)	عوامل فرهنگی، عدم پایداری به ارزش های مذهبی و اخلاقی، کبرنگ شدن ارزش های اخلاقی و دینی (بی توجهی به فرهنگ عفاف در خانواده)، دوستی و رفت و آمد با افراد ناباب، ریخته شدن قیح طلاق (عدم پایداری به ارزش های دینی در ارتباط با جنس مخالف (تأثیر منفی روابط آزاد با جنس مخالف قبل از ازدواج، داشتن روابط آزاد با جنس مخالف پس از ازدواج (عدم پایداری به ارزش های اجتماعی شامل وجود بایرهای نادرست فرد (آزمائگرایی در توقعات از همسر، باور غلط نسبت به ازدواج، همسر و زندگی مشترک، خودرئزینی یکی از زوجین، باورهای غلط نسبت به زندگی و افراد (افزایش توقعات انحرافات و ناراضی جنسی (زیاده طلبی، قانع نبودن و عدم رضایت جنسی برد از زن، بی غفنی و هرزگی مرد و زن، چندهمسری (تغییر در نقش های جنسی خانواده فرد (جایه جایی نقش ها در خانواده، بی مسئولیتی مرد در قبال مخارج زندگی و انتظار از زن برای تأمین مخارج (تأثیر منفی رسانه بر پایداری خانواده (تأثیر ماهواره و فیلم های مستهجن، فرهنگ سازی غلط رسانه ها پیرامون مسائل زندگی (ناهنجاری های فرد و خانواده شامل فقدان مهارت جنسی در زوجین (عدم آموزش مهارت های جنسی به زوجین، بی توجهی به خواسته های جنسی همسر (فرهنگ اقتصادی نادرست حاکم بر فرد و خانواده (پشم و همچشمی و توقعات بیجا و زیاده خواهی، تفاوت در فضای اقتصادی حاکم بر زوجین و خانواده ها)، فقدان آمادگی و مهارت در فرد و خانواده برای ازدواج و انتخاب مناسب (ضعف در شناخت اولیه و تحقیقات، نداشتن هدف و مالک و معیار مشخص برای انتخاب، داشتن مالک و معیارهای اشتباه برای ازدواج، پذیرفتن ویژگی های همسر از ابتدا و امید به تغییر در آینده، ضعف خانوادگی در انتخاب همسر مناسب برای فرزند، عدم آمادگی و مهارت جوانان در آشنانه ازدواج برای ازدواج و انتخاب صحیح، دیر

							اقدام کردن برای ازدواج (تعمیر نادرست خانواده‌ها با زوجین (وابستگی بیش از حد زوجین و خانواده به یکدیگر، دخالت‌های بی-جای خانواده، بی‌تفاوتی خانواده زوجین نسبت به حل مشکلات آن‌ها، برخوردار نبودن از حمایت خانواده (افقدان مهارت حل مشکل و تعارض در زوجین (وجود رفتارهای ناپخته در مواجهه با مشکلات، افقدان فرهنگ گذشت در بین زوجین و کاهش آستانه صبر و سازش- پذیرش، ناداشتن فرهنگ استفاده از مشاوره).
۲۳	عرب، سید محمد؛ ابراهیم‌زاده پزشکی، رضا؛ مروی شریف آبادی، علی	۱۳۹۳	طراحی مدل فراترکیب عوامل مؤثر بر طلاق با مرور نظام‌مند مطالعه‌های پیشین	مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران	ایران	فرا ترکیب	عوامل جنسی (عدم تأمین جنسی، مشکلات جنسی، عدم تمکین، نابرواری)، عوامل اقتصادی (عدم تأمین نیاز رفاهی، مشکلات اقتصادی، عدم پرداخت نفقه، مهریه، تهیه مسکن)، عوامل شغلی (مشکلات شغلی، بیکاری، شغل سطح پایین)، عوامل افراکی (عدم تفاهم، تصور مثبت از پیامدهای طلاق)، اختلالات رفتاری (خشونت روانی-فیزیکی، تخریب اموال، تهمت و فحاشی به همسر)، اعتیادی (مشروبات الکلی، مواد مخدر، اعتیاد به کار)، ازدواج مجدد (صیغه)، ازدواج مجدد، مشکلات با فرزندان همسر قبلی-جدی)، عوامل جمعیتی (سن ازدواج، اختلاف سنی، مدت ازدواج، داشتن فرزند و تعداد آن)، عدم تجانس (مذهبی، خانوادگی، تحصیلات، منزلت اجتماعی)، دخالت اطرافیان (دخالت دوستان، دخالت خانواده‌ها)، دخالت شخص ثالث، حمایت برخی سازمان‌ها از مطلقه‌ها، شیوه ازدواج (سنتی، عاشقانه، اجباری، غیابی)، شخصیتی (تعصب، حسود، ناسازگاری، عدم مسئولیت‌پذیری، رقیب‌بازی، خساست ناپختگی، انتقام‌جویی، پایبندی به عرفان، مذکریایی)، بی‌تندوباری (زن)، خیانت، دروغ‌گویی، روابط نامشروع قبل از ازدواج، دزدی، تهدید به قتل، تماشاگری غیر اخلاقی و ماهواره، تغییر ماهیت نقش زن (استقلال-خانومی، چندبندگی شدن نقش زن، درآمد بالاتر زن نسبت به مرد، سلطه‌سی زن بر شوهر)، برآورده نشدن انتظارات زوجین (سفرهای متعدد، عدم توجه به خواسته یکدیگر، عدم مشورت با یکدیگر، کاهش غیرت ناموسی) سواد رسانه ای (موبایل، ماهواره و اینترنت)
۲۴	شریف‌آذر، جمال؛ محمدی، سوران	۱۳۹۳	خانواده، علل طلاق و آثار آن	شناختی پدیده‌ی طلاق	ایران	مروزی	پادشاهی اجتماعی مسئله طلاق، مصلحت‌اندیشی، عقلانی نبودن شرایط ازدواج و همسرگزینی، شناخت‌های ابتدایی، انتخاب همسر مبتنی بر تحمیل والدین، علایق آبی و زودگذر، عدم درک حقوق اجتماعی و کنترک شدن آن، الگوهای نامناسب، بالا بودن انتظارات خارج از حد توان بر اساس محیط زندگی شهری
۲۵	صدرالاشرفی، مسعود؛ خنکدار طارسی، معصومه؛ شمشانی، آژدر؛ یوسفی افراشته، مجید	۱۳۹۱	آسیب‌شناسی طلاق (علل و عوامل) و راهکارهای پیشگیری از آن	مجله مهندسی فرهنگی	ایران	توضیحی-پیمایشی	عوامل فردی و شخصیتی (عدم تفاهم اخلاقی و تعارضات فکری زوجین، بی‌اعتنایی و عدم محبت، افقدان روحیه از خودگذشتگی و...، قهر و خشونت در خانواده یا بدرفتاری، خوشگنارانی‌های نامشروع و معاشرت با افراد ناپاب توسط زوجین)، عوامل اقتصادی (بیکاری مرد، عدم پرداخت نفقه، استقلال مالی زنان نداشتن مسکن، ورشکستگی و بدهکاری)، عوامل فرهنگی (مداخله پدر و مادر و سایر فامیل، ازدواج‌های تحمیلی و سنت‌های غلط، تعدد زوجات و چندهمسری سابقه دوستی و ارتباط با جنس مخالف قبل از ازدواج، نبودن فرهنگ گفتگو بین خانواده‌ها)، عوامل اجتماعی (ازدواج‌های سرسری یا ازدواج بدون برنامه‌ریزی و بدون شناخت و مطالعه، اعتیاد زن یا مرد، توقعات ناپجای زوجین از یکدیگر، نبود آموزش‌های مناسب قبل از ازدواج یا افقدان مهارت‌های زندگی، عدم رعایت اصول اخلاقی)
۲۶	هزریان، مسعود؛ یونس، سید جلال	۱۳۹۰	بررسی علل طلاق در دادگاه‌های خانواده تهران	نشریه مطالعات روانشناسی بالینی	ایران	توضیحی-تحلیلی	اعتیاد، ورود شخص دیگر یا خیانت، بیماری روحی و روانی، عدم بلوغ فکری و عاطفی، عدم مسئولیت‌پذیری، تفاوت‌های فرهنگی و مذهبی، مشکل اقتصادی، ضرب و شتم، دخالت اطرافیان، ویژگی‌های فردی و شخصیتی، عدم مهارت‌های ارتباطی (عدم توانایی حل اختلاف، حرف‌های تحقیرآمیز و رکیک، نارضایتی از روابط، عدم درک متقابل، نارضایتی از نحوه‌ی ابراز عشق و احساسات و محبت کلامی و غیر کلامی، عدم رضایت از روابط جنسی، عدم فرصت کافی برای تفریح، قابل اطمینان نبودن و دروغ‌گویی، اختلاف‌نظر در فعالیت‌های اجتماعی، اختلاف در مورد تربیت فرزندان، متغیرهای جمعیتی شناختی (سن ازدواج، مدت ازدواج، میزان تحصیلات، اشتغال زنان)
۲۷	گلانتری، عبدالحمید؛ روشن‌فکر، پیام؛ جواهری، جلیوه	۱۳۹۰	مرور سه دهه تحقیقات علل طلاق در ایران	فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده	ایران	مروزی-زمینه پایی	عوامل اجتماعی (سن ازدواج و اختلاف سنی زوجین، سطح تحصیلات و تفاوت تحصیلی زوجین، عوامل و مسائل خانوادگی، سوءصرف مواد و ارتکاب جرم، برآورده نشدن انتظارات از نقش همسری، تعداد فرزندان، تفاوت عقاید زوجین، ازدواج اجباری، خشونت خانوادگی، تأثیر مذهب و سنت، بی‌امتنادی زوجین به یکدیگر، مشکلات جنسی)، عوامل اقتصادی (مشکلات مالی و اقتصادی، نوع فعالیت و شغل، صنعتی شدن و شهرنشینی، نفقه و مهریه)، عوامل روانی (اختلالات روانی، ضعف در مهارت‌های رفتاری و شخصیتی) سبک‌های دلبستگی

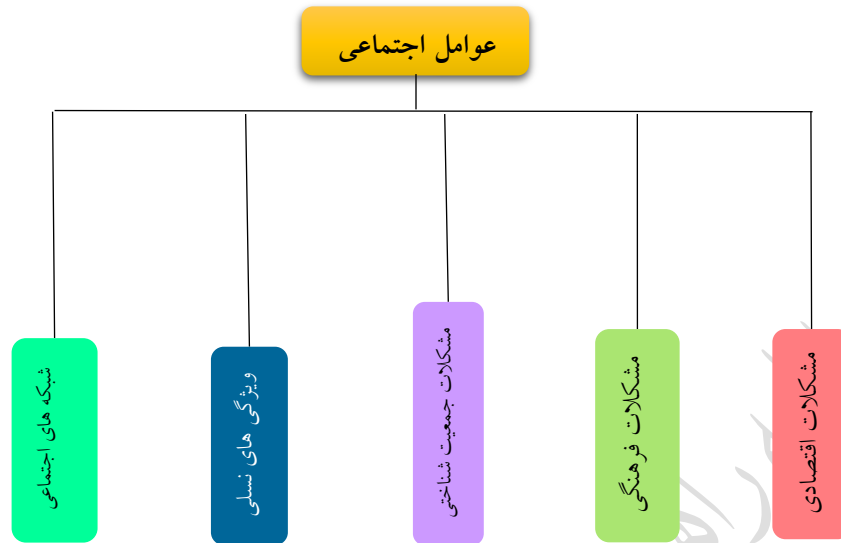
در پاسخ به سؤال دوم که بر اساس پژوهش‌های مرور شده، مهم‌ترین عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر طلاق در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در کشور ایران کدام اند، می‌توان به شرح ذیل ترسیم نمود.

شکل ۱. عوامل فردی مؤثر بر طلاق

شکل ۲. عوامل خانوادگی مؤثر بر طلاق

شکل ۳. عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق

بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر فراتحلیل عوامل مؤثر بر طلاق در ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ است و در ادامه به بررسی سؤالات پژوهش می‌پردازیم.

در پاسخ به سؤال اول که بر اساس پژوهش‌های مرور شده، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر طلاق در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در کشور ایران کدام اند، با توجه به اینکه فرد ابتدا عضوی از خانواده و سپس به‌عنوان یک عضو اجتماعی تلقی می‌شود، می‌توان این عوامل را در سه بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی بررسی نمود به‌طوری‌که ابعاد فرهنگی، اقتصادی و جمعیت‌شناختی را زیرشاخه عوامل اجتماعی بررسی نمود. در حیطه عوامل خانوادگی می‌توان انواع خانواده، آسیب‌های ناشی از سبک فرزندپروری یا دل‌بستگی، تعارضات میان والدین و این قبیل موارد را بررسی نمود. همچنین در بررسی عوامل فردی نیز می‌توان ویژگی‌های شخصیتی افراد و سایر مشکلات روانی، رفتاری، هیجانی و جنسی را مطرح نمود که یک‌یک آن‌ها در بروز تفکر طلاق و ایجاد زمینه‌های طلاق در زندگی زناشویی اثرگذار هستند. در پاسخ به سؤال دوم که بر اساس پژوهش‌های مرور شده، مهم‌ترین عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر طلاق در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در کشور ایران کدام اند، می‌توان در حیطه عوامل فردی به ویژگی‌های شخصیتی افراد اعم از عدم بلوغ فکری و عاطفی، دروغ‌گویی، حسادت، ناسازگاری، عدم مسئولیت‌پذیری، رفیق‌بازی، خسیس بودن، ناپختگی، انتقام‌جویی، پایبندی به خرافات، نداشتن ثبات شخصیتی، نداشتن قدرت تصمیم‌گیری و حل مسأله اشاره نمود. همچنین می‌توان مشکلات جنسی زوجین مثل تمکین در رابطه جنسی از جانب زن، کاهش آمیزش جنسی، کاهش رضایت از کیفیت رابطه جنسی، عدم رعایت بهداشت فردی، ناباروری یا ناتوانی جنسی، مشکلات ارتباطی جنسی، خیانت زناشویی، عدم تمکین، زیاده‌طلبی، قانع نبودن و عدم رضایت جنسی مرد از زن، بی‌عفتی و هرزگی مرد و زن، روابط جنسی خارج از ازدواج، خیانت زناشویی، چندهمسری و فقدان مهارت جنسی را نام برد که می‌تواند بر سایر جنبه‌های رضایت زناشویی تأثیرگذار باشد و موجبات طلاق میان زوجین را فراهم کند. سایر عوامل فردی را می‌توان در حوزه‌ی مشکلات رفتاری در زن و مرد شامل اعتیاد و

الکلیسم، اعتیاد به فضای مجازی، ظاهر نمایی، تجملاتی بودن، مدگرایی، بزهکاری شامل کلاهبرداری، دزدی، فساد اخلاقی شامل چشم‌چرانی، خوش‌گذرانی‌های نامشروع و معاشرت با افراد ناباب، مطرح نمود که علاوه بر آسیب‌های جدی به خود فرد، موجب کاهش کیفیت زناشویی و افزایش نگرش به طلاق در همسر شود. از جمله مشکلات یا اختلالات روانی مطرح شده می‌توان وسواس اجباری، حساسیت بین فردی، افسردگی، اضطراب، جسمانی سازی، ترس مرضی، دشمنی، افکار پارانوییدی، روان رنجوری و روان‌پریشی را ذکر نمود که نه تنها فرد را به چالش می‌کشد بلکه سلامت روانی سایر اعضای خانواده را نیز به چالش می‌کشد. همچنین عدم تفاهم، برآورده نشدن انتظارات همسر، نوع نگرش به طلاق و تصور مثبت از پیامدهای طلاق، الگو گیری از افراد مطلقه در اطرافیان، بی‌توجهی به نیازهای همسر و محرومیت نسبی و سوءظن از جمله عوامل پرتکرار در اغلب مقالات بررسی شده بودند که نشانگر میزان اهمیت بالای مسائل ادراکی مانند درک متقابل میان زوجین و نوع نگرش به طلاق و پیامدهای آن با تأکید بر الگو گیری از سایر اطرافیان که در این حوزه تجربه طلاق را داشته‌اند، است. علاوه بر آن، عواملی همچون خشونت کلامی یا فیزیکی با همسر که شامل تهمت زدن، فحاشی، کتک‌کاری، تحقیر همسر در حضور دیگران، سوءظن و بدگمانی، قهر کردن، ضرب و جرح و عدم تأمین جانی و نوسانات خلقی که جزو مشکلات هیجانی افراد محسوب می‌شوند، می‌تواند تفکر طلاق و میزان طلاق عاطفی میان زوجین را بسیار افزایش دهد. در اغلب موارد، روابط قبل از ازدواج همچون سابقه دوستی قبل از ازدواج، روابط بعد از ازدواج مثل صیغه و ازدواج با زن دیگر و نحوه‌ی ارتباط با فرزندان همسر قبلی یا بعدی و یا انواع ازدواج‌های تحمیلی یا بدون شناخت کافی نیز می‌تواند زمینه‌ساز بروز طلاق گردد. در حیطه عوامل خانوادگی می‌توان به محدودیت‌های دوران آشنایی از جانب خانواده‌ها اعم از محدودیت در ارتباط تلفنی یا حضوری، سخت‌گیری درباره میزان تحصیلات، سخت‌گیری درباره میزان درآمد و تجملاتی بودن و آرمان‌گرایی خانواده‌ها اشاره نمود که مانع بزرگی جهت شناخت و آشنایی نسبتاً کافی زوجین از یکدیگر می‌شود. همچنین در صورت وجود سابقه طلاق در خانواده یا اطرافیان، این مسأله موجب ایجاد نگرش مثبت به پیامدهای طلاق یا الگو گیری از فرد مطلقه می‌شود. در صورتی که ضعف در عملکرد خانواده وجود داشته باشد، مختل شدن نقش خانواده در امر جامعه‌پذیر کردن و انتقال درست ارزش‌ها، تفاوت‌های تربیتی، زمینه‌های قومی، اختلافات خانوادگی، ویژگی‌های والدین، تعارض میان والدین، خانواده گسیخته، خانواده تک والدی، ازدواج مجدد، خانواده بی‌ثبات و... می‌تواند زمینه‌ساز بروز پدیده طلاق شوند. همچنین سبک‌های فرزندپروری به‌عنوان منظومه‌ای از نگرش‌ها و رفتارهایی تلقی می‌شود که جو عاطفی فراگیر ایجاد می‌نماید و ماهیت اصلی رابطه فرزند با پدر و مادر را شکل می‌دهد که می‌توان به انواع سبک‌های دلبستگی سهل‌گیرانه، مستبدانه و طرد کننده اشاره نمود که هر یک می‌توانند آثار جبران‌ناپذیری بر فرزندان در بزرگسالی بگذارند در حالی که بهترین سبک فرزندپروری، مقتدرانه است. در بررسی عوامل اجتماعی می‌توان به مشکلات فرهنگی شامل میزان دین‌داری، تفاوت ارزش‌ها، اختلافات فرهنگی، عدم توافق اخلاقی، بی‌توجهی به فرهنگ عفاف در خانواده، فرهنگ تحمیل در ازدواج، فرهنگ سلطه‌گری در خانواده مثل پدرسالاری یا مادر سالاری، تفاوت در خرده‌فرهنگ دو شهر، نداشتن فرهنگ کمک گرفتن از مشاور، فقدان فرهنگ گذشت میان زوجین و کاهش آستانه صبر و سازش‌پذیری، کم‌رنگ شدن ارزش‌های اخلاقی و دینی، میزان پابندی دینی و فاصله گرفتن از ارزش‌های قرآنی و دینی اشاره نمود که هر یک با حفظ پیوستگی با سایر عوامل می‌تواند به‌عنوان

تهدیدی برای کانون گرم خانواده محسوب گردد. در بررسی مشکلات اقتصادی که یکی از پرتکرارترین ابعاد در بررسی عوامل مؤثر بر طلاق بوده است، می‌توان وضعیت اشتغال، اختلاف طبقاتی، فشارهای مالی، افزایش فقر، میزان رضایت از تصمیم‌گیری-های اقتصادی، بیکاری و مشکل در امرار معاش، وضع مالی والدین به‌عنوان حامیان طلاق، میزان درآمد، عدم تأمین نیازهای رفاهی، عدم پرداخت نفقه، مهریه، تهیه مسکن، صنعتی شدن و شهرنشینی را ذکر نمود که تأثیر بسزایی بر ایجاد پدیده طلاق می‌گذارند. علاوه بر آن، تقابل خاستگاه مثل خاستگاه شهری و روستایی، سن هنگام اولین ازدواج، اختلاف سنی بیش از ۱۲ سال، مدت ازدواج، محل تولد، داشتن فرزند و تعداد آن، ناهمترای طبقاتی، میزان و سطح تحصیلات، شغل و جایگاه اجتماعی، تغییر ماهیت نقش زن (استقلال‌خواهی، چندبخشی شدن نقش زن، درآمد بالاتر زن نسبت به مرد و سلطه زن بر شوهر) در کنار سایر عوامل مرتبط، موجبات طلاق زن و مرد را فراهم می‌کنند که می‌توان این عوامل را در بعد جمعیت شناختی از زیرشاخه عوامل اجتماعی بررسی نمود. ویژگی‌های نسلی شامل کاهش سرمایه اجتماعی، نبود شبکه حمایتی، ارزش‌های خانوادگی، ارزش‌های سکولار، برابری جنسیتی در کار، سیاست و تحصیلات و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی اعم از دروغ‌گویی و ظاهرسازی، توجه به شایعات، ساعات زیاد استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نداشتن سواد رسانه، استفاده از فیلم و رسانه‌های نامناسب، ضعف هویت ملی و گرایش به غرب، نفوذ عناصر فرهنگ غرب یا بیگانه نیز از جمله عوامل مؤثر بر طلاق به شمار می‌روند. به‌طور کلی می‌توان گفت عوامل مؤثر بر طلاق در سه دسته عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی قابل‌بحث و بررسی هستند که هر یک با در بر گرفتن زیرشاخه‌های مختلف که بیانگر مشکلات متعدد در شخصیت فرد، نهاد خانواده و بافت اجتماع می‌شود، بر ایجاد تفکر و نگرش طلاق در زوجین تأثیرگذار بوده و آسیب‌های جبران‌ناپذیری را برای فرد، خانواده و جامعه به دنبال خواهد داشت که با شناخت و بررسی هر یک می‌توان راهکارها و پیشنهادهایی در جهت کاهش آمار طلاق و بهبود روابط زناشویی ارائه نمود و به کار بست.

منابع

- اسحاقی، زهرا. (۲۰۱۵). بررسی علل و عوامل طلاق در جامعه و تأثیر مخرب آن بر بانوان. پژوهش ملل، (۱۱)، ۶-۱۵.
- اسماعیل‌زاده، علی‌اصغر؛ سلطانی، مهدی؛ فیضی، ایرج؛ نوفرستی، اعظم؛ معین‌الغرابی، فاطمه و اناری، آسیه. (۲۰۱۳). فراتحلیل تحقیقات انجام شده در زمینه طلاق در طول سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۷۸.
- اسمعیلی، معصومه؛ طاهری جمعالی، جیران؛ قاسمی نیائی، فاطمه و حقانی زمیدانی، مجتبی. (۲۰۲۲). بررسی راهبردهای اثربخش نوجوانان در برخورد با سوگ ناشی از طلاق والدین. نشریه علمی رویش روان‌شناسی، (۴)۱۱، ۹۹-۱۰۶.
- افراسیابی، حسین و دهقانی دارامرود، رقیه. (۲۰۱۷). مطالعه کیفی ازدواج پر مخاطره‌آمیز در میان زنان درگیر طلاق شهر یزد. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، (۲)۱۵، ۱۵۵-۱۸۴.
- بالاگیری، محدثه و حسینی، سعیده السادات. (۲۰۱۹). ارائه الگوهای پیش‌بینی‌کننده طلاق عاطفی در زوجین شهر کرمانشاه. مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، (۳۶)۴، ۲۹-۵۳.
- بستان نجفی، حسین (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی خانواده با نگاهی به منابع اسلامی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بشیری، یاسر و عبدالملکی، لیلا. (۱۳۹۵). بررسی پیامدهای اجتماعی طلاق بر زنان مطلقه فرهنگسراهای منطقه ۳ شهر تهران در سال ۱۳۹۳، همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم تربیتی، روانشناسی و آسیب‌های اجتماعی، تهران.
- روشنی، شهره، تافته، مریم، و خسروی، زهره. (۱۳۹۸). فراتحلیل پژوهش‌های طلاق در ایران در دو دهه اخیر (۱۳۷۷-۱۳۹۷) و ارائه راهکارهای کاهش طلاق و پیامدهای منفی آن برای زنان و فرزندان. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، (۴)۱۷، ۶۵۳-۶۷۴.

- زارعان منصوره. (۲۰۱۷). فرا تحلیل عوامل مؤثر بر طلاق (مروری بر مطالعات ثبت شده در دهه ی اخیر).
- زارعان، منصوره و باطنی نوش آبادی، ریحانه و محسنی، مریم (۱۴۰۲). واکاوی عوامل مؤثر بر طلاق بر اساس نظریه های جامعه شناختی اندیشمندان غرب، اولین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و فلسفه، بابل.
- صادقی فسایی و ایناری. (۲۰۱۲). تحلیل جنسیتی از زندگی پس از طلاق: مطالعه کیفی. زن در توسعه و سیاست، ۱۰(۳)، ۵-۳۰.
- صفری، اسمعیل و گلنوازی، پروانه. (۱۴۰۱). مقایسه علل طلاق از دیدگاه مردان و زنان متقاضی طلاق توافقی. دستاوردهای روانشناسی بالینی، ۸(۳)، ۱۳۵-۱۴۴.
- فولادی، اصغر و شاه نعمتی گاوگانی، نویده. (۲۰۱۵). بررسی علل طلاق در استان آذربایجان شرقی (تبریز). جامعه پژوهی فرهنگی، ۶(۲)، ۹۳-۱۰۹.
- فیروزجانیان گلوگاه، صادقی، سهیل، جان محمدی لرگانی، و لطفی. (۲۰۱۸). فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه طلاق در ایران. مطالعات زن و خانواده، ۶(۲)، ۱۱۱-۱۴۳.
- کریمی، سحر. (۲۰۱۵). علل و عوامل طلاق در جامعه و جنبه های مختلف آن. پژوهش ملل، ۱۱(۱)، ۲۶-۳۴.
- کریمی، محسن و محمدی، صمد و غضنفری، مریم و علی کریمی، مریم. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر طلاق والدین بر تحصیل و تربیت دانش آموزان، اولین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی و علوم انسانی.
- مشکى، مهدى؛ شاه قاسمى، زهره؛ دلشادنوقابى، على و مسلم، علیرضا. (۲۰۱۱). بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهرستان گناباد در سال های ۸۸-۱۳۸۷.
- نظری، ساره. (۱۳۹۴). بررسی آثار و پیامدهای طلاق بر خانواده و جامعه. کنفرانس سالانه رویکردهای نوین پژوهشی در علوم انسانی.
- نیازی، محسن؛ عسکری کویری، اسما؛ الماسی، نوروژی، و نورانی. (۲۰۱۸). فرا تحلیل مطالعات و تحقیقات پیرامون عوامل مرتبط با طلاق در ایران برای دوره ۱۳۹۶-۱۳۸۶. مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان، ۱۵(۴)، ۱۷۷-۲۰۲.
- نیازی، محسن؛ میری، سمیه و افرا، هادی. (۲۰۲۰). فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون عوامل مؤثر بر طلاق عاطفی در جامعه ی ایران. تغییرات اجتماعی- فرهنگی، ۱۷(۱)، ۱۷۹-۱۹۵.
- Afroz, S. (2019). The rise of divorce in Bangladesh: a review in the change of marriage dynamics. *Social Sciences*, 8(5), 261-269.
- Crespin -Boucaud, J., Hotte, R. (2021). Parental divorces and children's educational outcomes in Senegal, *World Development*, Volume 145.
- Eyo, U. E. (2018). Divorce: Causes and effects on children.
- Firozjaean, A. A., Sadeghi, S., Janmohammadi, V., & Lotfi, T. (2018). Meta-analysis of studies about divorce in Iran. *Journal of Woman and Family Studies*, 6(2), 111-143.
- Gardner, A., Melanie J., Zimmer, G., Ellen A., Skinner, B. (2021). *Coping Skills, Reference Module in Biomedical Sciences*, Elsevier.
- Glasser, W. (1981). *Stations of the mind: New directions for reality therapy*. New York.
- Guttmann, J., & other. (1999). Withdrawal threshold in interpersonal conflict among adolescents of divorced parents. *Educational Psychology*, 19, 181- 198.
- Harris, S. M., Crabtree, S. A., Bell, N. K., Allen, S. M., & Roberts, K. M. (2017). Seeking clarity and confidence in the divorce decision-making process. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(2), 83-95.
- Harris, S. M., Crabtree, S. A., Bell, N. K., Allen, S. M., & Roberts, K. M. (2017). Seeking clarity and confidence in the divorce decision-making process. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(2), 83-95.
- Kersten, K. K (1990). The process of marital disaffection: interventions at various stages. *Family Relations*, 39(30), 257-265.
- Kitson, G.C., Morgan, L A. (1990). The multiple consequences of divorce: A decade review. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 913.
- Manning, W. D., & Payne, K. K. (2021). Marriage and divorce decline during the COVID-19 pandemic: A case study of five states. *Socius*, 7, 23780231211006976.
- Parker, G., Durante, K. M., Hill, S. E., & Haselton, M. G. (2022). Why women choose divorce: An evolutionary perspective. *Current opinion in psychology*, 43, 300-306.
- Parker, G., Kristina, M., Durante, S., Hill, E., Haselton, G. (2021). Why Women Choose Divorce: An Evolutionary Perspective, *Current Opinion in Psychology*, 1-10.

- Scott, S. B., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Allen, E. S., & Markman, H. J. (2013). Reasons for divorce and recollections of premarital intervention: Implications for improving relationship education. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 2(2), 131.
- Scott, S. B., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Allen, E. S., & Markman, H. J. (2013). Reasons for divorce and recollections of premarital intervention: Implications for improving relationship education. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 2(2), 131.
- هاشمی، زهره، (۱۳۹۹). اثربخشی درمان پذیرش و تعهد بر افسردگی دانش آموزان پسر دارای والدین بامشکل طلاق عاطفی، اولین همایش ملی روان شناسی بالینی کودک و نوجوان، اردبیل.